

Skräddartorp

Grythyttans hembygdsgrd, Delrapport 2021

Charlott Torgén
Rapport 2021:12

Kaserngården 6
703 65 Örebro
Tel. 019-602 87 00
www.olm.se

Texterna samt bilderna i denna rapport har licensierats med Creative Commons licens. www.creativecommons.se

Texterna i denna rapport är skrivna av Charlott Torgén.
Bilderna i denna rapport är tagna av Charlott Torgén, om inget annat anges.

Innehåll

Innehåll	2
Inledning	3
Administrativa åtgärder	3
Historik	4
Bakgrund	5
Utförda åtgärder	6

Inledning

Byggnadsminnet Skräddartorp ägs av Grythyttans hembygdsförening. År 2021 beviljades fastighetsägaren bidrag till värdefulla kulturmiljöer på bemyndigande om att erhålla bidrag 2022. Skräddartorp förklarades som byggnadsminne 2011.

Till gården hör en loge klädd med panel som under åren blivit rötskadad i nederkant på norra sidan. Det finns även en liten tillbyggnad på östra gaveln försedd med tegeltak som var i mycket dåligt skick. År 2021 påbörjades arbetena med att åtgärda panelen och taket genom bemyndigande från Länsstyrelsen. Arbetet har följts av antikvarisk medverkande på Örebro läns museum.

Administrativa åtgärder

Fastighetsbeteckning: Skräddartorp 1:7

Fastighetsägare: Grythyttans hembygdsförening

Diarienummer: 2021.173

Accessionsnummer: OLM-2021-37

Antikvarisk medverkande: Charlott Torgén, Örebro läns museum

Utförandeperiod: sommaren –hösten 2021

Besiktningar: 2021-06-18; 2021-09-03 och 2021-11-17

Historik

Skräddartorp är en av länets bäst bevarade bergsmansgårdar och är känd sedan 1640 talet. Den brukades av samma släkt i elva generationer innan den siste ägaren Viktor Olsson, testamenterade gården till Grythyttans hembygdsförening år 1968.

Gården består av en fyrlängad gård, ett byggnadsskick som förr var vanligt i Bergslagen. I dag finns få gårdar med denna struktur kvar. Byggnaderna på gården är främst från 1700 och 1800-talen och speglar livet och verksamheten på gården. Byggnaderna består av mangård, med målningar daterade till år 1727, stall, drängstuga, stall, bryggstuga, ladugård, loge m fl. Här finns också en loftbod som flyttats hit under 1900-talets andra hälft. Till gården hörde också en gruva samt andelar i Finnhyttans masugn och hammare.

Bergsbruket var lönsamt och bergsmännen hade möjlighet att bygga sig ståtliga och påkostade bostäder, så kallade bergsmansgårdar. Bergsmännen hade kontakter med omvärlden samt pengar och var många gånger tidiga med nymodigheter. Många bergsmansgårdar rödfärgades t ex tidigare än bostäderna i jordbruksbygder. Ett särpräglad och karakteristiskt byggnadselement för bergsmansgårdarna är de gjutna skorstenarna, många gånger krönta av en tillika gjuten krona.

Portlidret in till gårdstunet.

Bakgrund

Den här aktuella logen består av en lång länga täckt av ett lertegelklätt sadeltak. Fasaderna är panelklädda med panel av varierat slag men består egentligen av två separat timrade byggnader som ligger tätt intill varandra under ett och samma tak. De timrade delarna har bestått av torkria och tröskloge med två rum. Under samma tak finns i väster, på gaveln, en stolpverkskonstruktion. Även på östra gaveln finns en stolpverkskonstruktion, men lägre än den övriga längan samt med ett lertegelklätt pulpettak. På baksidan av trösklogsdelen finns antydning till en stensatt tröskvandring.

Under 2021 planerades, på bemyndigande från länsstyrelsen om bidrag år 2022, att åtgärda panelen, på norra sidan av logen samt att lägga om taket på den lägre, östra delen med pulpettak.

Logens södra fasader med den lilla tillbyggnaden med pulpettak till vänster i bild.

Utförda åtgärder

Taket på östra lilla tillbyggnaden

Lilla tillbyggnaden i öster före åtgärder.

Taket bestod av tvåkupigt lertegel som var kraftigt mossbeväxt. Teglet var i dåligt skick och frostsakat. Vindskivor och takfotsbrädor var rötskadade. Under tegelpannorna låg ett sinuskorruerat undertak av kraftig armerad papp med något gummerad struktur/känsla.

Undersidan på underlagstaket, inne i boden var röd. På ovansidan, under teglet, hade pappen vittrat så pass att den var svart. Den hade spikats fast i underliggande åsar vilket lett till att undertaket hade vissa hål. Ströläkten var i gott skick och sparades.

Bärläkten var till stor del rötskadad. Nuvarande undertak och ströläkt, bibehölls, ny diffusionsöppen undelagsduk, lades ovanpå samt kompletterades med ny strö- och bärläkt. Begagnat tvåkupigt lertegel, lades. Nya vindskivor och takfotsbrädor, lika befintliga monterades. De behandlades med falurödfärg, den ljusa kulören.

Under arbetets gång, teglet har plockats av.

Undertaket.

Lilla tillbyggnaden i öster efter åtgärder. Nytt taktegel, ny panel och nya vindskivor och takfotsbräda. Även logdelen fick nya vindskivor.

Panel

Loglängans fasader är panelklädda. De var, på delar av norra sidan och på östra gaveln i mycket dåligt skick. Panelen varierade något i sitt utförande. På den lilla tillbyggnaden i öster bestod den, på östra gaveln, av slät panel av varierad bredd. På lilla tillbyggnadens norra sida, av en lockpanel av varierad bredd och med vankanter, samt med bakar som lock. På logens norra sida, på de timrade delarna, bestod panelen av lockpanel, relativt smal och enligt muntlig uppgift från hembygdsföreningen, troligtvis från 1960-talet. Längst västerut bestod panelen på norra sidan av lockpanel av varierande bredd.

Vid dessa arbeten var tanken att se över panelen på den lilla tillbyggnadens östra och norra sida samt nedre delen av panelen på norra sidan av loglängan. Det fanns relativt mycket växtlighet nära inpå fasaderna i norr och öster. Växtligheten grävdes bort och marken planades så att den lutar från fasaderna.

Panelen på norra sidan av logen. Marken har planats ut och växtligheten tagits bort. Nedre delen av panelen har också tagits bort.

Det visade sig vid en besiktning att panelen på den lilla tillbyggnadens norra och östra sida var i så dåligt skick att den inte gick att spara. Det visade sig också att stolpen i nordöstra hörnet var rötskadad i botten.

De rötskadade delarna längst ner på hörnstolpen ersattes med nytt virke i samma dimensioner som den befintliga stolpen. Tillbyggnaden fick sedan ny

panel lika den befintliga. Panelen målades med falurödfärg, i den ljusa kulören.

Östra lilla tillbyggnaden med ny panel, lika den tidigare panelens utformning med varierad bredd och på norra sidan med bakar som lock. En bräda sparades.

Panelen på norra sidan var i dåligt skick längst ner mot marken. Planen var att såga av panelen längst ner, ta bort de rötskadade delarna och ersätta med ny liggande panel. Det visade sig, när panelen tagits bort, att timmerstommarna var kraftigt rötskadade i botten och delvis saknade syllstockar. Den ena timmerstommen, rian, hade också en mycket kraftig sättning. Sättningen verkar vara mycket gammal och timmerstommen/stockarna verkade vara i gott skick inifrån. Trösklogen visade sig ha en del avsågade knutar och såg ut att ha glidit av en grundsten bland annat.

För att komma fram till lämpliga vidare åtgärd pausades arbetena och sköts till år 2022. Timmermannen Daniel Eriksson, Bygg & Hantverk i Karlskoga kontaktades och det genomfördes en besiktning av byggnaden/timmerstommarna för att diskutera lämpliga åtgärder.

Diskussioner som fördes om lämpliga åtgärder var att stammen till rian, behöver försiktigt lyftas lite grann för att komma upp från marken, men inte

När den rötskadade panelen på norra sidan av byggnaden togs bort upptäcktes att timmerstommen hade en äldre kraftig rötskada. Rians stomme hade också en kraftig sättning som troligtvis kommer av att syllstocken har ruttnat bort till hälften.

Även logedelen visade sig ha äldre skador på stommen och syllstockarna.

så att den återställs till sitt ursprungliga läge. Nya syllstockar anpassas efter

rådande förhållande och infogas i stommen. Mellan de båda timmerstommarna grävs/rakas jord ut, så gott det går, så att tvärgående syllstockar blir fria från marken. Målet är att få en liten luftspalt mellan syllstockarna och marken. Trösklogens timmerkonstruktion behöver förankras då den delvis är avsågad. Vidare är det svårt att veta exakt vilka åtgärder som behöver genomföras. Det visar sig först när arbetena är i gång.

De två timmerstommarna. Rian till vänster och logen till höger i bild.

Knutarna mellan rian och logen. På logen är knutarna avsågade vissa timmervarv.

Ena knuten till logdelen ser ut att ev ha glidit av en grundsten.

Timmerstommen inne i rian, mot logen. De har senare uppsågade öppningar mellan sig.

Till vänster om dörren, till rian, finns under panelen årtalet 1737 inkarvat i en av timmerstockarna.